

Primavera 2014

Una mirada global a les trajectòries juvenils en temps de crisi

Pau Serracant Melendres

Sociòleg

Observatori Català de la Joventut

@pserracant

Saleta Fabra

Sociòloga

Tècnica del Pla Nacional de Joventut de Catalunya

La joventut és una etapa complexa i per analitzar-la és necessari observar en detall els diferents esdeveniments que s'hi produeixen. Els articles d'aquest monogràfic es centren en analitzar les trajectòries de les persones joves amb relació a àmbits concrets com el treball, l'emancipació o la llengua. En aquest article inicial, però, oferirem una mirada conjunta de les trajectòries de transició a la vida adulta de la joventut catalana i analitzarem els canvis que s'hi han produït entre 2007 (en el moment de màxima expansió econòmica) i 2012 (durant la crisi econòmica i la reducció de la despesa pública).

Una tipologia de trajectòries de transició

En primer lloc, ens centrarem en les quatre subtransicions (educativa, laboral, domiciliària i familiar) que conformen la transició juvenil a la vida adulta. Per fer-ho, hem elaborat una tipologia integrada (és a dir, que combina elements de les quatre) dels diferents tipus de trajectòries de transició. L'objectiu és assolir una mirada conjunta a aquestes subtransicions i a la seva interrelació en la vida de les persones joves.

La tipologia es centra en les persones de 30 a 34 anys, ja que per estudiar la interrelació entre les diferents transicions cal observar trajectòries llargues en què s'hagin produït diversos esdeveniments. S'ha fet una anàlisi de conglomerats bietàpic a partir dels 718 casos de la matriu de l'Enquesta a la joventut de Catalunya (EJC) de 2012, i s'han usat, principalment, variables retrospectives. A continuació es presenten les set trajectòries tipus que la joventut catalana de 30 a 34 anys ha seguit en la seva transició a la vida adulta.

Gràfic 1. Tipologia de trajectòries de transició a la vida adulta. Joves de 30 a 34 anys

Font: Enquesta a la joventut de Catalunya 2012 (Direcció General de Joventut)

a) Trajectòries obreres (17,9%). Aquesta trajectòria es caracteritza per un abandonament prematur dels estudis seguit per una incorporació ràpida al mercat de treball i, sovint, per una emancipació també primerenca. L'activitat laboral dels joves que han seguit aquesta trajectòria ha estat, doncs, llarga, però marcada per la inestabilitat i l'ocupació en categories mitjanes o la mobilitat descendent. Una part important d'aquests joves sempre o sovint tenen dificultats per arribar a final de mes. La proporció dels qui viuen en parella és baixa i són el segon grup amb més joves a la llar d'origen.

b) Trajectòries mitjanes precàries (13,9%). Aquesta trajectòria es troba a mig camí entre la precedent i la posterior. Els joves que l'han seguida han tendit a estudiar més que en la trajectòria anterior. Després de l'anterior, són el grup amb una incorporació més ràpida al mercat de treball i que ha treballat més de temps des dels 15 anys. Tot i això, una gran part han estat ocupats més del 75% del temps amb contractes precaris, tot i que majoritàriament han pogut evitar l'atur. La ràpida inserció laboral ha facilitat una emancipació primerenca, de manera que una gran proporció dels joves d'aquest grup viuen amb la parella i els fills o amb la parella.

c) Trajectòries mitjanes estables (14,1%). La gran majoria d'aquests joves tenen estudis secundaris postobligatoris. S'han incorporat al mercat de treball més tard que els dos grups anteriors però més d'hora que la resta de grups i, per tant, també tenen una llarga trajectòria d'ocupació, principalment en categories mitjanes, pràcticament sense atur i amb poca menys inestabilitat. Són el segon grup amb una major proporció

de joves que mai tenen dificultats per arribar a final de mes. Es van estar més temps a casa dels progenitors que els grups anteriors i potser per això una quarta part viuen sols, tot i que la majoria viuen en parella, amb fills o sense.

d) Trajectòries universitàries precoces (13,5%). Els joves que han seguit aquesta trajectòria tenen una titulació universitària i la seva incorporació al mercat de treball va ser posterior als tres grups precedents. La seva trajectòria laboral ha estat marcada per l'estabilitat contractual i l'ocupació en categories altes o amb mobilitat ascendent i pràcticament no han experimentat atur. Són el grup que menys dificultats té per arribar a final de mes. El gruix d'aquest col·lectiu es va emancipar entre els 25 i els 29 anys i actualment són el grup que amb una major proporció viu en parella, amb fills o sense.

e) Trajectòries universitàries tardanes (21,3%). Aquest tipus de trajectòria és bastant semblant a l'anterior però se'n diferencia perquè els passos clau (començar a treballar i marxar de casa) s'han fet, en general, més tard, i perquè la seva posició econòmica i laboral tendeix a ser pitjor. Han experimentat poc atur i poca inestabilitat contractual i han tendit a treballar en categories altes o a experimentar mobilitat ascendent. Són el grup amb més joves que s'han emancipat entre els 30 i els 34 anys, però tot i això gairebé la totalitat d'ells viuen amb la parella, amb o sense fills.

f) Trajectòries de bloqueig laboral (11,8%). En aquest grup trobem joves amb estudis secundaris postobligatoris o universitaris. La majoria van començar a treballar entre els 19 i els 22 anys. És un dels grups amb trajectòries més inestables i amb més presència de l'atur. La meitat de joves d'aquest grup sovint o sempre té dificultats per arribar a final de mes. És el grup que concentra més l'emancipació en una franja d'edat (entre els 25 i els 29 anys), tot i que els i les qui viuen amb la parella i els fills són menys que en altres grups.

g) Trajectòries de no emancipació (7,5%). El que caracteritza aquesta trajectòria és que la gran majoria de joves que l'han seguida no s'han emancipat mai o han retornat a la llar d'origen. És un grup dominat per joves amb estudis postobligatoris i universitaris. Van començar a treballar abans que els joves amb trajectòries universitàries però més tard que els que n'han seguit de mitjanes, i el mateix succeeix amb el temps treballat des dels 15 anys. El treball no ha estat marcat per la inestabilitat contractual però això no ha evitat que la proporció de joves aturats, principalment en el passat, sigui alta. La meitat tenen dificultats de tant en tant per arribar a final de mes.

Lògicament, els diferents col·lectius de joves no tenen el mateix pes en cada tipus de trajectòria. Per exemple, destaca el perfil de **gènere** de les trajectòries identificades. Entre les més masculinitzades en trobem una de marcadament vulnerable (l'obraera); una de relatiu benestar (la mitjana estable); i una de valoració ambigua (no emancipació). Entre les trajectòries feminitzades, també n'hi ha una de vulnerable (bloqueig laboral); ara bé, les dues trajectòries més protegides (les universitàries) estan feminitzades.

El col·lectiu de **persones nascudes a l'estranger** tendeix a seguir unes trajectòries marcades per la vulnerabilitat, ja que representa pràcticament la meitat dels i les joves del grup de bloqueig laboral i una cinquena part del de les trajectòries obreres. Les variables d'**origen social** (nivell d'estudis i categoria socioeconòmica més alta del pare o de la mare) es comporten de la manera esperada: les persones joves amb pare o mare amb menys estudis i categories laborals menys altes estan sobrerrepresentats entre les trajectòries més vulnerables i clarament infrarepresentats en les més afavorides, tot i que destaca l'excepció de les trajectòries de bloqueig laboral

Comparativa amb 2007

En l'edició de 2007 de l'EJC també es va construir una tipologia integrada de trajectòries de transició referent al mateix grup d'edat (joves de 30 a 34 anys). A pesar d'un seguit de prevencions metodològiques explicades en detall a la publicació original, és interessant comparar els resultats d'ambdues tipologies.

Taula 1. Tipologies de trajectòries de transició a la vida adulta. Joves de 30 a 34 anys.

Tipus de trajectòria	2007	2012
Obreres	16,9	17,9
Mitjanes precàries	5,7	13,9
Mitjanes estables	22,2	14,1
Universitàries precoces	23,9	13,5
Universitàries tardanes	11,2	21,3
Bloqueig laboral	2,9	11,8
No emancipació	17,3	7,5
Total	100	100

Font: Enquesta a la joventut de Catalunya 2007 i 2012

La coincidència en les principals característiques de cada tipus de trajectòria és remarcable i suggereix que la crisi no ha provocat tant l'emergència de nous tipus de trajectòria (més enllà de l'emigració, que lògicament no ha aparegut a l'EJC) com la redistribució de les persones joves entre els tipus ja existents. En general, s'aprecia que les trajectòries vinculades a processos de vulnerabilitat (obreres, mitjanes precàries i bloqueig laboral) han passat del 25,5% el 2007 al 43,6% el 2012. Inversament, les trajectòries ràpides i relativament privilegiades (mitjanes estables i universitàries) han passat del 67,3% el 2007 al 48,9% el 2012.

Canvis i continuïtats en les trajectòries de transició

A continuació s'analitza quin ha estat l'impacte de la crisi sobre l'allargament de la joventut i sobre la reversibilitat dels esdeveniments que es produeixen durant aquesta etapa. En les darreres dècades s'ha detectat un augment d'aquests fenòmens, sovint

associat a una millora dels recursos socials disponibles. La crisi ens ofereix l'oportunitat d'observar aquestes tendències en un moment de restricció dels recursos a l'abast dels joves.

Allargament

La primera de les transformacions a analitzar és l'allargament de l'etapa juvenil. Per fer-ho s'han seleccionat quatre indicadors (un per subtransició) i s'han calculat els resultats de 2007 i 2012. Les dades fan referència a la població nascuda a Catalunya (o a la resta de l'Estat), ja que la mostra de l'EJCO7 no és representativa del col·lectiu nascut a l'estranger.

Taula 2. Indicadors de durada de la trajectòria segons subtransició. Joves de 15 a 34 anys

Subtransició	Any	
	2007	2012
Educativa % d'estudiants (activitat principal)	15,2	19,9
Laboral % d'actius/ives (activitat principal)	70,3	60,4
Domèsticària* % d'emancipats/ades	39,7	37,7
Familiar % amb fills/filles	15,5	14,8

* Dades anuals de l'Enquesta de Població Activa (Idescat)

Font: Enquesta a la joventut de Catalunya 2007 i 2012 (Direcció General de Joventut)

En les quatre subtransicions analitzades, sembla ser que la crisi econòmica està provocant un cert allargament de la joventut: de 2007 a 2012 ha crescut la proporció de joves que estudien i ha disminuït la proporció de joves laboralment actius, emancipats i amb fills. Així doncs, en el cas de Catalunya i en el període analitzat, les dades suggereixen que l'increment de l'allargament de la joventut ocorregut entre els dos períodes no estaria vinculat a una millora de les oportunitats de les persones joves sinó a la seva major vulnerabilitat.

Reversibilitat

Entenem que es produeix reversibilitat quan el jove torna a un estadi o a una situació que ja havia superat. Per exemple, amb relació a la subtransició educativa, es produeix reversibilitat quan una persona que havia deixat d'estudiar es reincorpora als estudis. Per tal de circumscriure l'anàlisi als moments d'expansió i de crisi s'han considerat únicament les reversibilitats esdevingudes en cadascun d'aquests períodes. Els indicadors escollits per mesurar la reversibilitat dins de cada subtransició es poden veure a la primera columna de la taula.

Taula 3. Indicadors de reversibilitat en la trajectòria segons subtransició. Joves de 15 a 34 anys.

Subtransició	Període	
	Expansió (2003-2007)	Recessió (2008-2012)
Educativa % de joves que han tornat als estudis	22,5	28,9
Laboral % de joves que han tornat a la inactivitat o a l'atur (des de l'ocupació com a activitat principal)	14,6	14,7
Domiciliària % de joves que han tornat a la llar d'origen	7,8	14,3
Familiar % de joves que han deixat de viure en parella	6,7	11,2

Font: Enquesta a la joventut de Catalunya 2007 i 2012 (Direcció General de Joventut)

En les quatre subtransicions analitzades el període de crisi sembla accentuar la reversibilitat. Això és molt clar en l'educativa i la domiciliària: entre el 2003 i el 2007 el 22,5% de joves que havien deixat d'estudiar durant aquell període van reincorporar-se als estudis (en el mateix període); mentre que en el període de crisi la reversibilitat en la trajectòria educativa s'ha incrementat fins al 28,9%. I el mateix passa amb la reversibilitat domiciliària, en què la proporció de joves que es va emancipar i que va haver de retornar a la llar d'origen passa del 7,8% al 14,3%. Novament, les dades suggereixen que l'increment de la reversibilitat es deu a un augment dels constrenyiments a què està subjecta la joventut més que no pas a una ampliació dels recursos disponibles.

Perspectiva general

Més enllà de les variacions entre períodes de creixement o de recessió, el fet és que a Catalunya les trajectòries de transició que segueixen la majoria de joves catalans no s'han mostrat especialment afectades pels canvis detectats a nivell europeu. La pervivència de models tradicionals de transició entre la joventut catalana estaria vinculada a les característiques del *règim de benestar juvenil* català: a) un mercat de treball dualitzat i marcat per l'atur i la precarietat estructurals, que afecten de manera molt especial les persones joves; b) unes polítiques públiques que, tot i el creixement experimentat des de la fi de la transició, són escasses des d'una perspectiva europea comparada i especialment febles amb relació a les polítiques que més directament podrien afavorir les persones joves (beques, polítiques actives d'ocupació o HPO, p. e.); i c) una família que ha hagut d'entomar la responsabilitat d'ajudar les persones joves en

la seva emancipació, la qual cosa, lògicament, ha facilitat la reproducció de les desigualtats socials.

En aquest règim de benestar en què el mercat constitueix una amenaça, les polítiques públiques no representen una oportunitat i els recursos de la família d'origen esdevenen el principal mitjà disponible per encarar el procés d'emancipació, l'estratègia més utilitzada és la d'*esperar-se* a la llar d'origen fins haver acumulat prou recursos per garantir un cert èxit en l'emancipació. Tot i que aquesta estratègia d'espera a la llar d'origen està generalitzada, l'anàlisi de l'ECJ12 ens ha permès constatar que es concreta de maneres diferents en funció de l'origen social: una major inversió en estudis entre les persones joves d'origen benestant i un període d'acumulació de capital i/o d'estabilització laboral entre les d'origen més humil. Aquestes tendències ja eren les del període de màxima expansió de l'economia. El context actual de crisi econòmica està intensificant encara més els patrons tradicionals d'emancipació entre la joventut catalana i, en accentuar el pes de la família d'origen en les transicions juvenils, està qüestionant encara més la igualtat d'oportunitats en el procés a partir del qual les persones adquireixen la seva posició social.

